

गुरुड संस्कार र बौद्ध धर्मको मिलनः गुरुड बुद्धिजम

• धुर्ब बहादुर गुरुड, नेपाल

२५७० औं बुद्ध जयन्तीको पावन अवसरमा नेपाली माटो लुम्बिनीमा जन्मनु भएको शाक्यमुनी गौतम बुद्धले प्रतिपादन गर्नु भएको बुद्ध सिद्धान्त सबैको मन मस्तिकमा अटल रहोस्। जीवन जिउने कलाको रूपमा बुद्ध शिक्षा सबै मानबले ग्रहण गरोस् भन्ने शुभकामना व्यक्त गर्न चाहन्छु। नेपालको लुम्बिनीमा जन्मनु भएका शान्तिका अग्रदुत साक्यमुनी बुद्ध भगवानले प्रतिपादन गर्नु भएको बौद्ध दर्शन मानव जातिलाई जीवन जिउने कलाको रूपमा लिन सकिन्छ जुन यतिबेला विश्वमा लोकप्रिय बनिरहेको छ। यही बौद्ध धर्मलाई नेपालको पेवाको रूपमा पनि लिन सकिन्छ किनभने तीन जना बुद्धहरू कनकमुनी बुद्ध, ऋकुछन्द बुद्ध र शाक्यमुनी बुद्ध नेपालको लुम्बिनी क्षेत्रमै जन्मनु भएका थिए। तर शाक्यमुनी तथागतले भन्दा अरू बुद्धहरूले धर्म सुनाउनु भएन स्वअभ्यास मात्र गर्नु भयो।

त्रिकालका बुद्ध भनेर चिनिने गुरु पद्मसम्भवले पनि नेपालको फर्पिडमा सिद्धि प्राप्त गर्नु भएको रहेछ। साथै खोटाङको हलेसीमा अजम्बरीको अधिष्ठान प्राप्त गर्नु भएछ। त्यसैले पनि बौद्ध धर्मलाई नेपालको पेवा धर्मको रूपमा लिन सकिन्छ। बुद्ध शाक्यमुनीको महापरिनिर्वाण पश्चात विकाशित भएको श्रवक यान, थेरवाद र महायान, बज्रयानहरू मध्ये गुरु पद्मसम्भवले बौद्ध

दर्शनमा बोन संस्कार समायोजन गरी तन्त्र-मन्त्र सहितको महायानी बज्रयानी बौद्ध धर्मको बिकास गर्नुभयो। जुन तिब्बती बौद्ध धर्मको नामबाट प्रख्यात भयो।

यही तिब्बती बुद्धिजम पनि नेपालकी राजकुमारी भृकुटीले तिब्बतीको राजा स्रोङचोङ गोन्पासँग बिबाह गर्दा दाइजोको रूपमा लगिएको पन्च रत्नद्वारा निर्मित बुद्ध मुर्तीमार्फत बिकास भएको भन्ने बिश्वास गरिन्छ। जब चीनले तिब्बत अतिक्रमण गर्‍यो, त्यतिबेला नेपालको नासो नेपाललाई फर्काउन शरणार्थीको रूपमा यो महायानी, बज्रयानी बौद्ध धर्म पुनः नेपाल भित्रियो। नेपालबाट यही शरणार्थीहरूको माध्यमबाट विश्वभर फैलिन पुग्यो। तर, बत्ति मुनिको अंधारो भनेभै नेपालमा भने त्यति प्रभावकारी बन्न सकिरहेको पाइदैन। बरू जन्म सिद्ध बुद्धिष्टहरू पनि सनातन हिन्दु धर्म र क्रिश्चियन धर्मतर्फ आकर्षित भैरहेका छन्।

यसो हुनुको मूल कारण चाहीं बौद्ध दर्शन अति गहकिलो भएकोले बुझ्न र बुझाउन कठिन हुनु हो। सरल नेपाली भाषामा पुस्तकहरू उपलब्ध नहुनु हो। अनुवादित ग्रन्थहरू पनि सजिलै बुझ्न नसकिनु हो। पाली, संस्कृत र संभोटा भाषामा लेखिएको बौद्ध दर्शन धर्म गुरुहरूले सिकाउन/बुझाउन नसक्नु हो। हिन्दुका देवी

देवताका मन्दिर जस्ता छोटैनेहरू सर्व सुलभ नहुनु र बौद्ध धर्म अभ्यास गर्न गुम्बा वा बिहारै पुग्नु पर्नेले पनि हो । गुम्बा छिर्नलाई कम्तिमा पनि सय/दुई सय रूपैयाँ खर्च गर्न पर्ने हुन्छ । पूजा पाठमा धेरै लामाहरू प्रयोग गर्नुपर्ने र दान-दक्षिणामा बढी खर्च हुने गर्दछ । देश बिदेशबाट लुम्बिनी दर्शनमा आउँदा प्रसाद समेत दिने चलन नभएकोले नै बौद्ध धर्म लोकाप्रिय बन्न नसकिरहेको मान्नु पर्छ भन्ने बिश्वास गर्न सकिन्छ ।

तिब्बतमा बिकास भएको लामा बौद्ध धर्मको प्रभाव नेपालको हिमाली क्षेत्रमा बसोबास गर्ने गुरुङ, भोटे, लेप्चा, तामाङ, शेर्पा, ह्योल्मो, थकाली, छन्त्याल जस्ता आदिवासी जनजातिमा परेको छ । उनीहरूले तिब्बती बौद्ध धर्म आठौँ शताब्दी देखिनै अभ्यास गर्न थालेको पाइन्छ ।

यसैगरी गुरुङ समुदयका लाम र लामा थरीका गुरुङहरूले पनि मनाङ र मुस्ताङदेखि नै महायानी र बज्रयानी लामा बौद्ध धर्म अभ्यास गरिआएको

पाइन्छ । जुन तन्त्र, मन्त्र, यन्त्र र सूत्र बाचनको माध्यममा जीवित छ । पूजापाठ र मृत्यु संस्कारका बेला पितृ बिसर्जन कर्मकाण्डको रूपमा प्रयोग हुदै आइरहेको छ । यसैलाई हामीले गुरुङ बुद्धिजम भनेका छौं । गुरुङ बुद्धिजम भनेको यही हो ।

यसलाई हामीले गुरुङ बुद्धिजम किन भन्यौ भने हामी गुरुङ कुलमा जन्मेपछि गुरुङ भयौ र बुद्धिष्ट लामा प्रयोग गर्न थाले पछि बुद्धिष्ट बन्यौ । अर्थात पहिला गुरुङ र त्यसपछि मात्र बुद्धिष्ट हौं । त्यसो भएको हुनाले, यसलाई गुरुङ बुद्धिजम भनिएको हो ।

हुनत बौद्ध धर्म कुनै जाति बिशेषको लागि बनाइएको होइन । तैपनि यो विश्वको साभा दर्शन, जसलाई धर्म भनियो । यस्को अभ्यास गर्दा बिभिन्न जाति समुदयले आ-आफ्नै पन ल्याउनको लागि जातीय संस्कारलाई पनि बौद्ध दर्शन सँगै अभ्यास गरिन थाल्यो ।

त्यसैले तिब्बतमा अभ्यास गरिने महायानी

र बज्रयानी बौद्ध धर्मलाई तिब्बती बुद्धिजम भनियो । चाइनिजले अभ्यास गर्ने बौद्ध धर्मलाई चाइनिज बुद्धिजम भनियो ।

त्यसैगरी जापनिज, कोरियान, ताइवानिज बुद्धिजमका नामबाट पनि बौद्ध धर्मको परिचय बन्यो । अर्थात जसले जे नामबाट अभ्यास गरेता पनि यो वास्तविकतामा आधारित बौद्ध दर्शनलाई जीवन जिउने कलाको रूपमा लिन सकिन्छ ।

हामीहरूले पन्चशील पालन गर्ने हो भने स्वास्थ्य र सभ्य नागरिक बन्न सकिन्छ । आर्य अष्टाङ्गिक मार्गमा हिड्न सके जीवन कहिलै दुःखमय बन्ने छैन । सबै मानवको मन निर्मल र शुद्ध छ, त्यसैमा बसेको बुद्ध छ । यसैमा छ मैत्री, करुणा, शान्ति र प्रज्ञा । तर, यसलाई पहिचान गर्न आँखा बन्द गरेर आफुले आफैलाई हेर्नु आवस्यक छ । यो

अभ्यासलाई ध्यान भनिन्छ ।

यसरी पूजापाठ, कर्मकाण्ड तथा संस्कार संस्कृतिहरू मन शान्ता पार्न र चित्त बुझाउनको लागि रचिएको विधि विधान हो । त्यसैले बौद्ध धर्मसँगै जातीय संस्कारको अभ्यास गर्दा, आफ्नो कुल परम्पराको संरक्षण हुनुको साथै बौद्ध दर्शनको पनि पालन हुने हुन्छ । जस्तै, आकाशमा उड्ने सबैको साभ्रा नाम चरा हो । तर, ती चराहरू बिभिन्न नामले परिचित छन् । त्यस्तै संसार भरका मानवहरू बिभिन्न रंग बर्णबाट छुट्टिन्छन्- गौरा, काला, रातो, मंगोलियन आदि । ती भित्र सबैको फरक फरक जात थरहरू छन् । ती थर वा जातिहरूको आ-आफ्नो जातीय पहिचान बोकेको मौलिक संस्कार, संस्कृति, भाषा, भेषभूषा र चाडपर्वहरू छन् ।

जसरी मुलुकलाई संबृद्ध बनाउन सफल, सक्षम र अनुशासित नागरिक चाहिन्छ। यदि अबको २० वर्षमा नेपाललाई संबृद्ध बनाउने हो भने, आजैबाट बिद्यालय, विश्वविद्यालय, सरकारी तथा गैरसरकारी कार्यलयहरूमा ठूला-ठूला अक्षरमा पञ्चशील लेखेर टाँसौं। राष्ट्रिय गानलगतै पञ्चशी बाचन वा गाना बजाउँ वा गाउँ।

यसबाट हत्या-हिंसा गर्ने, भुट बोल्ने, यौन दुरचार्य गर्ने, लागु पदार्थ सेवन गर्ने जस्ता क्रियाकलापहरूबाट बच्ने मार्ग दर्शन हुन सक्दछ भने राष्ट्रले सचेत नागरिक प्राप्त गर्ने संभावना रहन्छ।

बौद्ध धर्म बैज्ञानिक मात्र नभइ पापको प्रायश्चित गरेर मोक्ष पनि प्राप्त गर्न सकिने धर्म हो। जस्को उदाहरण, डाँकु अंगुलीमाला र राजा अजात सत्रुलाई लिन सकिन्छ। यो सत्य कुरालाई सार्वजनिक गर्न सक्थो भने सचेत नागरिकहरूले बौद्ध धर्मको बास्तबिकतालाई बुझेर यसलाई अभ्यास गर्न सक्नेछन्।

नेपाली भाषामा संगीतको रूपमा भजन प्रार्थनाहरू बिकस गरी रेडियो टेलिभिजन तथा सामाजिक सञ्जालमार्फत प्रसारण गर्ने हो भने पनि नेपालमा बौद्ध धर्मको महत्व बुझाउन सकिन्छ। त्यसैगरी लुम्बिनीलाई मुस्लिमहरूको मक्का मदिना जस्तै बनाउन बौद्ध धर्मप्रति आस्था राख्ने श्रद्धालु भक्तजनहरू लुम्बिनी दर्शनमा आउँदा एउटा भरेको पिपलको पात र सानु प्रमाण-पत्र मात्र दिने हो भने पनि धार्मिक पर्यटकको संख्यमा उल्लेखनीय बृद्धी हुन सक्ने संभावना देखिन्छ।

अहिलेको विश्वव्यापिकरणको चापलाई हेर्ने हो

भने धेरै नेपालीहरू बिदेशी नागरिक बनिसकेका छन्। तिनका सन्ततीहरूले नेपाली भाषा बुझ्न पनि कठिन हुन्छ।

त्यसैले त्यस्ता समुदायलाई नेपाल भ्रमणमा बोलाएर भाषा, साहित्य र बौद्ध संस्कृतिका मूल भावनासँग परिचित गराउन सकेमा धार्मिक पर्यटनको संख्यामा बुद्धि हुनेछ।

यसका साथै गाउँघरमा बुद्ध बाटिका र छोर्तेन वा स्तुपाहरू निर्माण गरी बौद्ध शिक्षा सिकउन बुझाउन सकेमा नेपाल बौद्धमय बन्न सक्ने संभावना देखिन्छ। यस्ता कार्यक्रमहरू गर्नका लागि धर्मगुरुहरू र बिद्वान बौद्धमार्गीहरू सचेत हुन आवश्याक रहन्छ।

(सिंगापुरे रिटाईड इन्स्पेक्टर गुरूड कालिका गेष्ट हाउसको सञ्चालक, रारा नेपाल होलिडे प्रा.लि. को सञ्चालक, सिंगापुरे गोर्खा पेन्सेनर एसोसिएशनको पूर्व अध्यक्ष, नेपाल सेपकताक्रो संघको संस्थापक अध्यक्ष, इन्टरनेशनल सेपकताक्रो फेडरेशनको पूर्व अध्यक्ष, मैत्री बुद्ध तमू समाजको पूर्व अध्यक्ष, सिंगापुर कोअपरेटिभ लि.को संस्थापक अध्यक्ष, देवराली सामाजिक संस्थाको पूर्व अध्यक्ष, तमू बौद्ध सेवा समितिको निवर्तमान अध्यक्ष, त्रियान धर्म संघको उपाध्यक्ष, गुरूड बुद्धिजम सोसाइटी, नेपालको अध्यक्ष, आइसीजीबीको बरिष्ठ उपाध्यक्ष, नेपाल स्क्वास रकेट संघको अध्यक्ष, लेखक, चिन्तक तथा गुरूड बुद्धिजमको प्रमुख अभियन्ता हुन्।)